

**АФІШИ АМАТОРСЬКИХ ДРАМАТИЧНИХ ГУРТКІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В КАНАДІ ПОЧАТКУ ХХ ст.
(із фондів Інституту досліджень бібліотечних мистецьких
ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки
України імені В. Стефаника)**

Світлана Романюк

завідувач наукового відділу інформаційної та організаційно-виставкової роботи Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаника, канд. філол. наук

Вперше здійснено кількісний аналіз афіш аматорських драматичних колективів української діаспори Канади початку ХХ ст., зосереджено увагу на їхнє інформаційне наповнення та поліграфічне виконання.

Ключові слова: театральні афіші, репертуар, українська діаспора, аматорські драматичні гуртки, еміграція, культура.

The article for the time first conducted a quantitative analysis of amateur dramatic groups posters of Ukrainian diaspora in Canada in early XX century. It is focused on their content and printing design.

Keywords: theatre posters, repertoire, Ukrainian diaspora, amateur dramatic groups, immigration, culture.

Впервые проведен количественный анализ афиш любительских драматических коллективов украинской диаспоры Канады начала ХХ ст., сосредоточено внимание на их информационное наполнение и полиграфическое выполнение.

Ключевые слова: театральные афиши, репертуар, украинская диаспора, аматорские драматические кружки, эмиграция, культура.

Історично склалося так, що еміграція українців до Канади кінця ХІХ — початку ХХ ст. виникла внаслідок важкого соціально-економічного становища західноукраїнського населення. Брак землі у рідному краї та низький життєвий рівень були основним чинником масового виїзду українців закордон. З першою хвилею еміграції (1891–1914) до Канади прибули в основному сільські трударі з початковою, або незакінченою середньою освітою. Українські піонери, одержуючи земельні наділи, компактно поселялися у степових провінціях Альберти, Саскачевану й Манітоби [18], не

цуралися важких і шкідливих для здоров'я робіт: будували залізницю, вирубували ліси, працювали на вуглевидобувних шахтах та ін.

Намагаючись адаптуватися до нових умов, українські емігранти з перших днів перебування за кордоном відчули гостру потребу у налагодженні організованого громадського і культурного життя. Спочатку гуртувалися навколо Церкви: при церковних громадах засновували школи, створювали хори, оркестри, драматичні і танцювальні гуртки. «Найвагомішою формою були драматичні гуртки, своєрідні народні театри, адже вони вимагали і більшої кількості людей, і театрального реквізиту, і акторської майстерності. Крім того, очевидно, що драматичні постановки сприймалися сильніше, бо вони порушували гострі проблеми життя українців «за морем» і відображали історію українського народу, його моральні цінності» [17, с. 26-27].

З другою хвилею еміграції (міжвоєнний період), окрім селян, до Канади прибув вже дещо інший контингент, а саме: робітники, представники інтелігенції, офіцери українських армій, які мали здебільшого вищу освіту, інший соціальний статус, вони активніше створювали різноманітні культурно-освітні, професійні, політичні та релігійні об'єднання.

Українська канадська громада була міцною і добре зорганізованою. Потрапивши на чужину, українці копіювали діяльність культурно-освітніх інституцій, які були поширеними на Батьківщині, зокрема: читалень «Просвіти», Народного Дому, «Союзу українців» та ін. Дослідниця Г. Карась зазначала: «Прагнення мати власні будинки, де можна було б проводити культурну діяльність, виливається у придбання та будівництво народних домів та читалень. Саме вони стають культурним вогнищем для всієї імміграції, набувши статусу інституцій, що здійснювали керівництво їх культурно-освітнім життям» [3, с. 129].

Центром українського культурного життя у Канаді став Вінніпег. Перші міські українські читальні були засновані в 1899–1905 рр. саме у цьому місті, згодом поширилися по всій країні [9, с. 172-183]. У 1919 р. тут збудовано Український Робітничий Дім — єдину українську інституцію, яка диспонувала театральним залом на тисячу місць, де ставили свої вистави і організовували концерти різні українські товариства.

Діяльність українських аматорських колективів була багатогранною. Одна з найяскравіших її сторінок — це збереження і

збагачення сценічно-драматургічної спадщини [5, с. 97]. Саме у Вінніпезі 14 травня 1904 р. була поставлена перша українська п'єса на канадській землі. Це була комедія Григорія Цеглинського «Аргонавти». Її зіграли члени драматичного гуртка при читальні «Просвіта» [5, с. 98]. «З того часу, — зазначає дослідник В. Євтух, — по всій країні і поселеннях іммігрантів були створені сотні драматичних колективів. З українським мистецтвом мали змогу познайомитися не лише українці, а й представники багатьох національностей, які жили і працювали поруч» [2, с. 46]. В ті часи аматори мали змогу виступати лише на імпровізованих сценах у звичайних хатах, що не давало змоги вмістити всіх охочих.

Об'єктом нашого дослідження є театральні афіші українських аматорських колективів Канади початку ХХ ст., які зберігаються у фондах Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника і становить 59 од. зб. Вони є складовою національного надбання нашої Бібліотеки.

Вже у 1911–1914-х рр. у Вінніпезі існували драматичні колективи: Драматичне товариство «Боян», Драматичне товариство ім. Ів. Котляревського, Драматичне товариство ім. М. Заньковецької та ін. [4, с. 144]. Репертуар аматорських гуртків був різним і диктувався їх можливостями. Їхня діяльність значно активізувалась із придбанням власних приміщень.

В 1912 р. у Вінніпезі створено Український Драматичний гурток «Боян», засновником і керівником якого був активний громадський діяч Семен Ковбель* [12; 16, с. 217-218]. Упродовж дев'яти років «Боян» успішно діяв на ниві художньої самодіяльності. У фондах Інституту збереглися п'ять афіш вистав Українського драматичного товариства «Боян» у Вінніпезі. Матеріали, що збереглися, на жаль, не можуть відтворити повний репертуар цього колективу, однак

* **Ковбель Семен Федорович** (1877–1966) — письменник, поет, драматург, активний громадський діяч. Автор віршів, оповідань, статей, п'єс, деякі були інсценізовані. Народився 15 лютого 1877 р. у м. Борщеві (тепер Тернопільської обл.). 1908 р. переїхав до Канади. Очолював Український Народний Дім у Вінніпезі, був членом управи «Українського Червоного Хреста», засновником Драматичного товариства «Боян». У 1942 р. переїхав до Торонто. Відзначений Шевченківською медаллю (1961). Помер 3 січня 1966 р. у Торонто (Канада).

вони дають можливість дослідникам хоча б частково реконструювати перелік творів, поставлених на сцені силами цього гуртка, а також ознайомитись з іменами виконавців.

Основну частину тодішнього репертуару «Бояна» становили твори українських класиків, зокрема Івана Тобілевича (Карпенка-Карого), Марка Кропивницького, Михайла Старицького, Григорія Цеглинського та ін. «Боян» поставив українські комедії: *«Як ковбаса та чарка, то минеться сварка»* М. Старицького (15 лютого [1913 р.]^{*}; *«Золотий Тілець»* або *«Чумаки»* І. Карпенка-Карого (8 січня 1914 р.); оперету: *«Перехитрили»* або *«Пошились в дурні»* М. Кропивницького (31 травня 1913 р.). Серед народних драм — побутова драма *«Невольник»* М. Кропивницького (4 жовтня [1913 р.] та драма з народного життя *«Наймичка»* І. Карпенка-Карого (25 жовтня ?). Вистави ставилися в залах «Queens Theatre» та «Queens Hall».

У виставі *«Мартин Боруля»* або *«Уродзоний шляхтич»* (9 січня 1913 р.) І. Тобілевича (Карпенка-Карого) були задіяні аматори — С. Басістий^{**}, Н. Білінський, Е. Будниківна, І. Вагнер, В. Гнидка, С. Ковбель, І. Ковблева, О. Кракалія, В. Купченко, Ф. Славенко та П. Турчин. Комедію «Ворожбит» Г. Цеглинського (15 лютого [1913 р.] представляли аматори: І. Вагнер, П. Білоус, Е. Будниківна, А. Горіненко, І. Грибик, І. Ковбелева, Т. Ковбель, П. Кондратюк, О. Кракалія, В. Кунченко, А. Панькова, І. Сікорський, Я. Славенко, Ю. Фільварок, М. Фільварок та М. Хома. На прикладі перелічених прізвищ аматорів-виконавців можна простежити активну участь окремих родин у постановках.

Афіші «Бояна» привертають увагу своїм художньо-технічним оформленням: вони друкувалися українською мовою на різнокольоровому папері шрифтами різних кеглів і гарнітури, форматом А1 та А4. Особливо вирізняється театральна афіша на виставу М. Кропивницького *«Перехитрили»* (31 травня 1913 р.), вона надрукована на папері великого формату А1 малинового кольору із добре підібраним шрифтом, в центрі якої — велике групове фото аматорського колективу. По краях обрамлена суцільними орнаментами та різноманітними геометричними зображеннями (у цьому випадку — лініями).

* Тут і далі у дужках подаємо дату постановки.

** Тут і далі написання прізвищ акторів-аматорів подаємо за оригіналом.

Внизу афіші дрібним шрифтом надруковано звернення до небайдужих поціновувачів українського мистецтва: «Хто не відрікся матерної мови, хто дорожить українською піснею, хто кохає свій народ, кому дорогий прояв українського національного життя, той нехай спішить... в театр, де почує любу пісню, побачить своїх братів, та пригадає собі красу рідного краю. По денних гризотах та клопотах треба нам відпочивати. Відпочинок знайдемо в забуттю про наше горе, про наші злидні. Деж шукати забуття?.. Нігде, як тільки в українському театрі, де говорять по нашому, де співають наші пісні, де побачите наші танці, український гумор» (АФ 49194). Афіші «Бояна» виготовлені у друкарнях «Робочого Народу» та «Народної друкарні» у Вінніпезі.

Однією з найповажніших українських інституцій в Канаді початку ХХ ст. був Народний Дім у Вінніпезі. Основним його завданням було «допомагати духовному і матеріальному розвоєві українського народу в Канаді» [11, с. 125]. У фондах збереглася одна невеличка афіша драматичного Товариства Українського Народного Дому у Вінніпезі, учасники якого, перебуваючи на гастролях на американському континенті, поставили драму «**Павло Полуботок**» (Наказний гетьман України) Ос. Барвінського (25 лютого 1922 р.). Вистава відбулася у залі Українського Інституту «Просвіти» в Америці.

Драматичні аматорські гуртки при Народних Домах діяли і в інших великих містах Канади, зокрема в Торонто. У фондах Інституту зберігаються дві афіші Аматорського гуртка при Українському Народному Домі у Торонто, які інформують, що цей колектив поставив драму «**Невольник**» М. Кропивницького (13 листопада 1938 р.), драму-оперу «**Циганка Аза**» М. Старицького (15 квітня 1938 р.) та комедію «**Бо не можна собі із бабами і дівками ради дати**» (без авторства 17 квітня 1938 р.). Режисерами цих вистав були В. Сиротюк та П. Остапчук, диригент — П. Юндак. Вистави відбувалися у залах Гетьманського дому та Українського Народного Дому. Афіші А4 формату, по краях обрамлені лініями, на одній із них — в центрі розміщено групове фото колективу. Виготовлені афіші у друкарні «Просвіта» в Торонто.

У 1911 р. при Українському Народному Домі (далі УНДім) у Вінніпезі було створене Драматичне товариство ім. М. Заньковецької [10, с. 22]. Гурток функціонував при Школі св. Николая.

Членом Товариства УНДому, окрім аматорів, був учитель музики, професійний диригент Петро Юндак, під орудою якого й відбувалися постановки вистав.

У фонді Бібліотеки збереглося лише п'ять афіш цього аматорського колективу: п'єси: **«Як жінки чоловіків морочать»** та **«Різдвяна ніч»** (1 листопада 1913, без авторства); мелодрама **«Душоуби»** І. Тогобочного (28 березня 1914 р.); драми **«Хто батька покидає — того Бог карає»** А. Лісовського (6 вересня ?); **«Замрачений світ»** (8 лютого ?, без авторства); **«Страйк»** та одноактна комедія **«Настоящі»** (обидві відбулися 31 грудня ?, без авторства). Виконавці: Петро Юндак, Василь Гнидка, Ілія Мандзук, Марія Семаник, Анна Янішевська, Марія Скиба, Іван Трач, Іван Камінецький, Григорій Чабан, Максим Левицький, Юлія Янішевська, Марія Троска, Семен Вишницький, Павло Павлюкевич, С. Хлипавка, Дмитро Царик, П. Білінський, Яков Білінський, Йосиф Магер, Ілія Луговий, Михаїл Скрига, Михайло Шкрибайло, М. Юревич, Григ. Гречка.

Афіші Аматорського гуртка ім. М. Заньковецької перших років існування друкувалися форматом А4, триколірними фарбами, без особливого художнього оформлення. На двох афішах цього аматорського колективу зазначено, що кошти від вистав призначено на «Рідну школу» в Галичині, а на одній — на будівництво Народного Дому у Вінніпезі. Постановки вистав здійснювались у театральних залах «Queens Theatre» та «Queens Hall». Афіші виготовлені у друкарні «Українського Голосу» у Вінніпезі.

Збережена афіша Української Групи Аматорів у Вінніпезі, колектив якої поставив драму «Бурлака» І. Тобілевича (Карпенка-Карого) (19 листопада ?). На афіші цього аматорського колективу зазначається, що кошти від вистави призначено на «Рідну школу» в Галичині, а «Кожний, в кого ще б'є українське серце, в кого ще не затерлась любов до свого рідного; хто розуміє і відчуває потребу розвитку своєї штуки і помочи своїм братам в Галичині в боротьбі за «Рідну Школу», повинен безусловно прибути на се представлене своєю участю помочи і піддати охоти до дальшої праці» (АФ 49185). Дійовими виконавцями цієї вистави були: Я. Балан, А. Бачинська, М. Бачинський, І. Вагнер, І. Вівсяник, Н. Дутчак, С. Ковбель, О. Кракалія, В. Купченко, Ф. Лотоцький, К. Паньків, К. Слюзар, С. Фодчук. Вистава відбулася в залі «Queens

Налл». Афіша — невеликого формату, надрукована на папері оранжевого кольору зі скромним поліграфічним оформленням.

Драматичне товариство ім. Ів. Котляревського у Вінніпезі було зорганізоване восени 1911 р. з членів читальні «Просвіта» [10, с. 23]. У фондах Інституту нашої бібліотеки збереглися всього три афіші цього колективу. Новостворений гурток поставив драми *«Верховинці»* Й. Корженьовського (25 січня ?); *«Жидівка вихрестка»* І. Тогобочного (20 квітня ?); комедію *«Вихованець»* Л. Янчука (11 жовтня ?). У репертуарі цього колективу були і п'єси етнографічно-побутового характеру [1, с. 209]. У виставах були задіяні аматори: О. Боянівський, Ю. Власюк, А. Власюк, П. Грабенський, А. Демчуківна, К. Завідовська, В. Казанівський, П. Марцінків, А. Процишин, А. Струс, П. Яцина. Вистави відбувалися у залах «Queens Theatre» та «Queens Hall».

Наприкінці 1910-х — початку 1920-х рр. у Канаді діяла розгалужена сітка українських робітничих товариств, які здійснювали велику культурно-освітню роботу.

У березні 1918 р. у Вінніпезі утворилося Товариство Український Робітничо-Фармерський Дім (ТУРФДім) [15], що було великою подією у житті українців. З кожним роком діяльність цієї організації поживалювалася, при її відділах організовано драматично-співацькі гуртки [8, с. 146]. Ця організація «прогресивного» спрямування була фактично складовою Комуністичної партії Канади та тісно з нею співпрацювала, а також підтримувала встановлення радянської влади в Україні.

Існування різноманітних товариств і читалень сприяло утворенню драматичних гуртків, які вели активну роботу у ділянці художньої самодіяльності. Незважаючи на прокомуністичну спрямованість ТУРФДому, воно виступало своєрідним осередком культурно-освітньої та мистецької діяльності українських громад. Згідно із статутом, товариство надавало не лише матеріальну, а й моральну допомогу українським трудящим у Канаді. Однією з головних «галузей діяльності товариства була мистецька діяльність — театральні вистави і концерти української музики, співу і народного танцю» [7, с. 278].

Особливе піднесення виконавського рівня драматичного гуртка ТУРФДому тісно пов'язане із приїздом до Канади драматурга і

режисера М. Ірчана*, який при Товаристві створив робітничу театральну студію, де навчалися майже сто осіб.

У фондах Інституту збереглася одна невеликого формату афіша цього колективу. Драматичний гурток при ТУРФДомі у Вінніпезі з нагоди робітничо-фермерських з'їздів здійснив постановку військової драми *«Батальйон мертвих»* Я. Мамонтова (21 січня 1928 р.).

У 1925 р. утворилося Товаришення Український Робітничий Дім (СУРД), метою якого було піднести освітній та культурний рівень своїх членів, поглибити їх суспільно-політичну свідомість, налагодити культурні зв'язки з різними освітніми та мистецькими установами в Україні. Великою мірою цьому сприяли робітничі будинки, які були базою для масової діяльності українців. При відділеннях СУРД існували курси з ліквідації неписьменності, школи української мови, діяли аматорські драматичні гуртки.

У фондах збереглося шістнадцять афіш Драматичного гуртка Товаришення Український Робітничий Дім у Монреалі із анонсами драм: *«Батраки»* (22 вересня 1923 р.), *«Нещасне кохання»* (17 листопада 1923 р.) (обидві без авторства), *«Каторженик»* Л. Яновської (2 лютого 1924 р.), *«Єврейський розвод»* Л. Суходольського (22 березня 1924 р.), *«Безробітні»* або *«Перемога голода»* М. Ірчана (1 листопада 1924 р.), *«Мандрівник»* (8 листопада 1924 р.), *«Піста за кривду»* В. Казанівського (20 грудня ?); оперет *«Наталка Полтавка»* (15 грудня 1923 р.), *«Ох, не люби двох»* (20 вересня 1924 р.); комедій *«Як вони женихались»* (31 грудня 1923 р.), *«Він не задрісний»* (5 квітня 1924 р.), *«Два домики і одна фіртка»* (10 травня 1924 р.), *«Як ковбаса та чарка, то минеться сварка»* (24 травня 1924 р.); комедії-оперетки *«Веселі Полтавці»* або *«Докінчення Наталки Полтавки»* (25 жовтня 1924 р.); водевілю *«Москаль-чарівник»* І. Котляревського (27 вересня 1924 р.). Доповнює цей огляд афіша Драматичного гуртка відділу Товаришення

* **Ірчан Мирослав** (Баб'юк Андрій Дмитрович (1897–1937) — український поет, прозаїк, публіцист, драматург, перекладач, літературознавець, журналіст, історик, видавець. Народився в с. П'ядики Коломийського р-ну на Станіславщині (тепер Івано-Франківська обл.). Упродовж 1922–1923 рр. навчався у Карловому університеті (Прага), восени 1923 р. на запрошення Робітничо-фермерського видавничого товариства переїхав до Канади. 1932 р. повернувся в радянську Україну. 1937 р. органи НКВС засудили його до розстрілу.

Український Робітничий Дім в Ошаві (провінція Онтаріо), із анонсом драми *«Пімста за кривду»* В. Казанівського (26 січня 1924 р.).

У театральних постановках брали участь: А. Гець, І. Грабовецький, Ів. Гуцул, Ф. Кирничний, П. Кокоячук, І. Кропивницький, М. Малегівна, А. Мельничук, М. Мокринський, М. Палюх, М. Пиндус, А. Петриков, Ф. Пархін, Т. Плавуцька, Д. Стефюк, А. Черна, Л. Ясінська та ін. Зазначалося, що в деяких виставах було залучено п'ятдесят аматорів.

Зауважимо, що на афішах цього драмгуртка зазначено: режисер — А. Петриков, оркестра під управою — С. Голотюка. Залучення оркестрового супроводу свідчить про якісно вищий професійний рівень аматорських колективів, а також про прагнення збагатити й урізноманітнити свій репертуар.

Привертають увагу три афіші цього колективу, які вирізняються форматом А3 та поліграфічним оформленням. Надруковані на кольоровому папері, червоною або чорною фарбами, набрані шрифтами різних кеглів, оформлені різноманітними орнаментальними лініями. Дві з них проілюстровані фотографіями колективу, або сценами із вистав. Решта афіш — формату А4, оформлені скромно. Окрім анонсів вистав, розміщено заклики до української громади. Афіші україномовні, деякі назви дублюються англійською мовою. Вистави відбувалися в залі «Prince Arthur Hall», виготовлені в друкарні «Новий Світ» Івана Гниди* у Монреалі.

Також у фондах збереглися дві афіші драмгуртка жіночого відділу Українського Робітничого Дому в Монреалі, аматорський колектив якого відіграв народні драми *«Ми і вони»* В. Карпінського та *«Мандрівник»* П. Горі (обидві відбулися 13 січня 1923 р.); комедію з канадійського життя *«Манігула»* (1 квітня 1923 р., без авторства). На одній афіші зазначено: «Чистий дохід призначений на поміч визвольній кровавій боротьбі, яку ведуть наші брати в Східній Галичині. Памятайте, що тисячі невинних селян і робітників терплять страшні муки в шляхоцьких тюрмах а кількох вже навіть розстріляно...» (АФ 49122). Афіші форматом А4, скромно оформлені, місяця видання не зазначено.

* **Гнида Іван** — засновник в 1911 р. соціал-демократичної української партії Канади, власник невеликої друкарні «Новий світ» у Монреалі. Заарештований у Монреалі в травні 1918 р. за публікацію звернення оттавської української секції соціал-демократичної партії Канади, в якій українські робітники закликали святкувати Перше травня.

У фондах бібліотеки збереглися дві афіші Драматично-співацького гуртка відділу Українського Робітничого Дому в Іст-Кілдонані (тепер — район Вінніпега, провінція Манітоба), який поставив драми «*Бурлака*» І. Карпенка-Карого (12 листопада ?) та оповідь із шахтарського життя «*Хуртовина*» С. Черкасенка (19 листопада ?). На першій афіші зазначено, що дохід призначений на «Укр. роб. вісти»*.

Вистави відбувалися у залах Українського Робітничого Дому в Іст-Кілдонані. Афіші надруковані на папері формату А1. Одна з них трьохколірна, набрані шрифтом крупного кеглю, обрамлені геометричними орнаментами. На афішах не зазначено адреси друкарні.

У фондах Інституту збереглися дві афіші Аматорського гуртка при відділі Робітничого Запомогового Товариства** в Лашині (тепер — округ в Монреалі, провінція Квебек) із анонсами комедій: «*Хоч раз його правда*» (18 травня 1924 р.) та «*Нове свято*» (31 травня 1924 р.). Обидві формату А5, поліграфічно скромно виконані, виготовлені у друкарні «Новий Світ» у Монреалі.

У Канаді міжвоєнного періоду існували різні робітничі товариства лівого спрямування, всі вони також займалися культурно-освітньою роботою. Такі товариства і читальні мали власні будинки, де і розміщувалися їхні драматичні гуртки. Збереглися лише шість афіш товариств, драматичні колективи яких діяли в Монреалі, зокрема дві афіші Драматичного гуртка при Відділі Української секції Робітничої партії Канади, актори якого поставили драми: «*За правду і волю*» П. Стеценка (25 листопада 1922 р.) та «*Без-таланна*» І. Тобілевича (10 лютого 1923 р.). Афіші надруковані на

* Йдеться про часопис «Українські робітничі вісті» (1919–1937) — періодичне видання ТУРФДому і СУРДому.

** Працюючи на металургійних заводах, вугільних і золотодобувних шахтах, на лісорозробках і прокладанні залізничних шляхів, українські емігранти в Канаді часто отримували важкі травми, які призводили до хвороби і каліцтва. У вересні 1922 р. у Вінніпезі, після всебічного обговорення, було постановлено утворити Робітниче Запомогове Товариство [8, с. 153], яке мало б надавати матеріальну допомогу постраждалим. За прикладом вінніпезьких робітників відділи Робітничого Запомогового Товариства утворювалися в інших канадських містах. Окрім надання матеріальної допомоги своїм членам, Товариство проводило велику культурно-освітню діяльність, зокрема створювало аматорські драматичні гуртки.

кольоровому папері формату А3, текст обрамлений орнаментальними лініями. На одній з афіш розміщено два фото — сцени із вистави, на іншій зазначено, що «Весь чистий дохід сего представлення призначений на робітничі просвітні цілі» (АФ 49141).

Інші чотири афіші: Українське робітниче товариство ім. П. Шеремети відіграло дві вистави «*Живий мертвець*» і «*Бувальщина*» (17 березня 1923 р., без авторства); аматори Читальні «Просвіти» імені др. І. Франка підготували народну драму «*Вихованець*» (24 лютого 1924 р.); Товариство «Просвіти» ім. Т. Шевченка інсценізувало п'єсу «*Безталанна*» (13 квітня 1924 р.) та Дружина Українських Артистів представила оперету-комедію «*Пошились у дурні*» М. Кропивницького (17 квітня 1920 р.). На цій афіші зазначений режисер П. Бабиш. Афіші мають А4 формат, лише одна з них оформлена орнаментальними лініями. П'єси відбулися в залі «Prince Arthur Hall» в Монреалі.

Товариства лівого спрямування діяли також і в інших містах Канади. Наприклад, збереглася афіша Українського Театрального Гуртка Робітничого Товариства «Просвіта» в Оттаві, який у залі «Patrick Hall» поставив українську народну драму «*Ой, не ходи, Грицю, та на вечорниці*» М. Старицького (16 квітня 1923 р.). Окрім того, афіша інформує про те, що «Весь дохід призначений на Український Робітничий Дім в Отаві, який Тов. Просвіти купило дня 28. марта с. р.» (АФ 49124). Поліграфічне виконання дуже скромне, вона надрукована на папері формату А4.

Щоб донести національне мистецтво до найширших верств канадських українців, численні мистецькі колективи мандрували по всій країні. Перевагу віддавали тим місцевостям, де не було українських товариств і власних гуртків. Заходом Української робітничої театральної трупи Товариства Волі в Монреалі, що перебувала на гастролях в Оттаві, було поставлено драму «*Батраки*» (25 лютого ?). На афіші зазначено, що чистий дохід призначений для голодуючих в радянських республіках (АФ 49148). Привертає увагу афіша цього колективу, виготовлена на папері розміром 721 × 1100 мм, друк двоколірний (червоний і чорний), із вдано підібраними шрифтами, проілюстрована сімома фотографіями із сценок вистави. Афіша — двомовна: українською і англійською. Постановка відбувалася в залі «Monument National Theatre» в Монреалі. Місця видання афіші не зазначено.

Культурно-просвітня діяльність українців Торонто, столиці провінції Онтаріо, найбільшому промислового, торговому і фінансовому центрі Канади, займала почесне місце. Тут діяло багато аматорських колективів, зокрема: Театральна Дружина Торонто. У фондах збереглася одна афіша цього колективу, який в залі «Standard Theatre» поставив історичну музичну драму «*Ніч під Івана Купала*» М. Старицького (22 січня 1925 р.). Афіша формату А4, в центрі якої розміщена фотографія сцени із вистави, виготовлена у друкарні «Новий Світ» в Торонто.

Український Робітничий Драматичний Гурток виник в 1910 р. у Вінніпезі. На початку діяльності актори стикалися з труднощами: бракувало виконавиць жіночих ролей, які доводилося грати хлопцям, не було коштів на декорації, реквізит та ін. «УРДГ, — пише дослідник П. Кравчук, — складається з членів, які більшу частину дня проводять або під промінням палючого сонця, або в душних, брудних і димних шоплах (заводах). Змучені пекельною працею, вертаються вони ввечері додому, і треба величезної сили волі, аби тоді ще вивчати роль або ходити на репетиції» [6, с. 160]. Незважаючи на перепони, Український Робітничий Драматичний Гурток зростав і розширював свій репертуар.

З однієї афіші аматорського колективу УРДГ, яка збереглася у фондів, довідуємося, що (4 березня, без року) в українській залі відбулася постановка драми «*Мартин Боруля*» М. Кропивницького. Афіша надрукована на папері формату А4, на кольоровому папері у «Руській друкарні Я. Н. Крета» у Вінніпезі.

До колекції театральних афіш Канади, що зберігається у фондах Інституту, належить одна афіша Гуртка Радіових співаків та кращих драматичних акторів міста Торонто, яка інформує, що цей гурток в залі Українського Народного Дому відіграв п'єсу «*Воскресіння*» В. Чубатого (25 квітня 1938 р.). Серед виконавців були: О. Березовська, А. Брикович, С. Габіян, І. Гуйван, І. Квас, Д. Квас, М. Левак, О. Мандрик, С. Можевський, М. Савка, Я. Самотіллка, А. Стасюк, Е. Остапчук, П. Остапчук, О. Храпко, М. Храпко, К. Чернявська та ін. Режисером постановки був П. Остапчук. Афіша надрукована одною фарбою на папері формату А4, з використанням шрифтів різних кеглів, обрамлена орнаментальними лініями. Виготовлена в друкарні «Ukrainian Publishing Co.» в Торонто.

Збереглися дві афіші аматорських гуртків, які діяли у Канаді: перша — при Товаристві Українсько-Руської Бесіди — у залі Народного Дому Вест Форт Вільям (тепер — м. Тандер Бей, провінція Онтаріо), поставили драму із часів козаччини *«Невольник»* (без авторства, дати і року). На афіші організатори наголошують, що «Дохід з представлення призначений на Народний Дім в Вест Форт Вілліям» (АФ 49156). Афіша надрукована на папері формату А4 в «Руській друкарні Я. Н. Крета» у Вінніпезі.

Друга афіша — Товариства ім. Т. Шевченка в Коністоні, аматори якого інсценізували комедію *«Як світ пішов до гори ногами»* (30 травня 1924 р.). Ця п'єса демонструвалася у Фінляндській залі міста Садбері (провінція Онтаріо). Афіша надрукована на папері форматі А3 у друкарні «Новий Світ» у Монреалі.

Ще одна афіша, яка зберігається у фонді Інституту, — афіша Товариства «Січ» в Оліфанті (тепер — частина міста Південний Брюс, провінція Онтаріо), подає інформацію про те, що колектив підготував драму *«Кара совісти»* [Г. Цеглинського] (26 ?, без м. і р.). Виконавцями були: Марія Боднар, Семен Бігун, Осип Демчак, Федь Ільчишин, Мет. Кисільовський, Віра Кобан, Наталка Кобан, Омелян Кузів, Клим Кузьмяк, М. Мартиняк, Володимир Митренко, Іван Пащук, Яким Пилярка, Ол. Прокіпчак. Д. Стефанович, Ольга Хиляк, Максим Хомин, Федь Хомин, Юстин Юхняк. Режисер вистави — Д. Стефанович. Афіша має формат А5, виготовлена в друкарні «Народної Волі» в Оліфанті.

Збереглася одна театральна афіша, в якій йдеться, що силами Українських студентів Манітобської колегії в залі Manitoba & Powers st, вперше у Канаді поставлено комедію *«Убійники»* А. Мельника (2 квітня ?). Також подається перелік аматорів, які брали участь у виставі: П. Божик, І. Генік, І. Грегораш, А. Дворжинська, В. Корій, Г. Новак, М. Рихлицька, К. Сандалович, І. Сандалович, Г. Сохацький, Е. Остафієвич, В. Угринюк. Режисером вистави був М. Темницький. Афіша формату А5.

У фондах Інституту збереглося сім афіш Аматорського гуртка Жіночої секції Союзу Гетьманців Державників (СГД)* [13], що

* В 1920-х рр. прихильники ідеології гетьмана П. Скоропадського організували на терені Канади спортивно-руханкові товариства, т. зв. «Гетьманська Січ». Вони стали основою створення політичної надбудови — Союз Гетьманців Державників [14, с. 28].

діяв при Гетьманському домі в Торонто, який поставив п'єсу із козацького життя *«Січовий суд»* (25 грудня 1938 р.), виставу *«Пташка щастя»* (22 січня 1939 р.), комедію із часів Українського Стрілецтва *«Чар однострою»* (5 лютого 1939 р.) та драму *«Гая»* (19 березня 1939 р.). Режисером цих вистав був А. Дармиць.

Перебуваючи на гастролях у Віндзорі (провінція Онтаріо), цей колектив поставив вистави: *«Потерчук»* або *«Нехрещена дитина»* (4 грудня 1938 р.), *«Поцілунок юди»* (18 грудня 1938 р.), трагікомедію *«Дівочі мрії»* (26 лютого 1939 р.) Режисерами цих вистав були Іван Баєр, Павло Додик, хормейстер — Петро Рута.

У дійствах були залучені такі актори-аматори: Марія Андрейців, Никола Бала, Ілія Боярчук, Ольга Бубела-Лапкова, Анна Василюк, Тома Гевусь, Маркіян Гевусь, Аліс Гуменюк, Анна Гура, Анаст. Дацюкова, Павло Додик, С. Загара, Роман Кадлубицький, Ярослав Кисіль, Ілія Косіковський, Юлія Поворозник, Стефа Семенюк, Д. Смучок, Текля Тисарська, В. Шинкар, О. Щерба та багато ін.

Вистави відбувалися у залі Гетьманського дому в Торонто та Українській Католицькій Парохіальній залі у Віндзорі. Афіші надруковані на папері формату А4 у друкарні «Українського Робітника» та «Ukrainian Publishing Co.» в Торонто.

Завершують огляд дві афіші, які інформують, що аматори 2-го Коша Союзу Гетьманців-Державників підготували нову п'єсу *«А молодість не вернеться»* (19 березня 1938 р.) та драму *«Кума Марта»* (17 квітня ?).

Підсумовуючи, можна сміливо стверджувати, що завдяки наявним афішам, які творять своєрідну колекцію поаркушевих видань бібліотеки, видно — акторська аматорська діяльність українців у Канаді була надзвичайно активною, залишила багатющу спадщину, яка мала великий вплив на розвиток української культури загалом, спричинилася до збереження мови та українських національних традицій в еміграції.

Аматорські гуртки виконали свою місію — донесли українське мистецтво до найширших мас української громади Канади. Залучення до співпраці режисерів, керівників оркестрів давало можливість аматорам вдосконалювати акторську майстерність, виводити свої колективи на новий етап розвитку.

Афіша вистави «Батраки» Української робітничої театральної трупи Товариства Волі в Монреалі. Оттава, 25 лютого [?] р.

1. *Боровик М.* Століття українського поселення в Канаді (1891–1991) / *Д-р Михайло Боровик.* — Монреаль ; Оттава : Українська Могилянсько-Мазепинська академія Наук, 1991. — 485 с.
2. *Євтух В.* Етнокультурна діяльність українських канадців: здобутки і проблеми : до 100-річчя української еміграції в Канаді / *В. Євтух, О. Ковальчук* // Український історичний журнал. — 1991. — № 9. — С. 42-50.
3. *Карась Г. В.* Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія / *Ганна Василівна Карась.* — Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. — 1162 с.
4. *Карась Г. В.* Розвиток українського музичного театру в Канаді у контексті культуротворчих процесів ХХ століття / *Г. В. Карась* // Прикарпатський вісник НТШ : Слово. — 2011. — № 2 (14). — С. 143-155.
5. *Ковальчук О. О.* Збереження культурної спадщини українцями в Канаді у перші десятиліття перебування в Канаді / *О. О. Ковальчук, І. Г. Майдан* // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. — 2012. — Вип. 8. — С. 96-112.

6. *Кравчук П.* Листи з Канади: статті, нариси та памфлети / *Петро Кравчук.* — Київ : Рад. письменник, 1976. — 245 с.
7. *Кравчук П.* На канадській землі / *Петро Кравчук.* — Львів, 1963. — 395 с.
8. *Кравчук П.* На новій землі: сторінки з життя, боротьби і творчої праці канадських українців / *Петро Кравчук.* — Торонто, 1958. — 392 с.
9. *Марунчак М. Г.* Історія українців Канади / *Михайло Г. Марунчак.* — Вінніпег : УВАН в Канаді, 1991. — Т. 1. — 464 с.
10. Наша сцена. Художня самодіяльність українських поселенців у Канаді / упоряд. *Петро Кравчук.* — Торонто : Видав. т-во «Кобзар», 1981. — 492 с.
11. Пропам'ятна книга Українського Народного Дому у Виніпегу / матеріали до цієї книги зібрав і написав *Семен Ковбель* ; зредагував проф. *Д. Дорошенко.* — Вінніпег, 1949. — 863 с.
12. *Ревуцький В.* Семен Ковбель як драматург і діяч театру / *В. Ревуцький* // Хрестоматія з української літератури в Канаді. — Едмонтон, 2000. — С. 541-544.
13. Союз Гетьманців Державників // Енциклопедія Українознавства : слов. частина / за ред. *В. Кубійовича.* — Перевид. в Україні. — Львів, 2000. — Т. 8. — С. 2973.
14. *Тесля І.* Українці в Канаді — їх розвиток і досягнення / *Іван Тесля і Павло Юзик.* — Мюнхен : Укр. техн.-госп. ін-т, 1968. — 78 с.
15. Товариство Український Робітничо-Фармерський Дім // Енциклопедія Українознавства : слов. частина / за ред. *В. Кубійовича.* — Перевид. в Україні. — Львів, 2000. — Т. 9. — С. 3229.
16. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упоряд. *В. А. Просалової.* — Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. — 516 с.
17. Українські канадці в історичних зв'язках із землею батьків: до 100-річчя прибуття перших українських поселенців до Канади : збірник. — Київ : Дніпро, 1990. — 231 с.
18. Українці в Канаді // Енциклопедія історії України / редкол.: *В. А. Смолій* та ін. — Київ : Наук. думка, 2007. — Т. 4 : [Ка–Ком]. — С. 73.